

בארות המים

מ"ג ע"א

הפלגה בספינה

דתמה דאי שרי אף בשבת ענמה היאך תלי בפלוגתא דבית שמאי ובית הלל, והא לא נחלקו אלא בדברים האסורין בשבת אי שרו בערב שבת] והראשונים דנו לאסור בזה, הן מלד תחומין, והן מדינא דאין שטין על פני המים ומטעמי אחריני וכלהלן.

שיטת הרשב"ם - שיטת הרשב"ם (כמוצא בתוס' ורוב הראשונים) דמותר להפליג בספינה בשבת בין בנכנס לה מערב שבת ובין בנכנס לה בשבת, ואף בספינה היוצאת חוץ לתחום בשבת.

פלוגתת הראשונים באיסור תחומין ביוצא בספינה - התוס' דידן הביאו שם רשב"ם דשרי להפליג בספינה בשבת חוץ לתחום, אף בנכנס בספינה בשבת וכ"ש בנכנס בה בערב שבת^א, ולא קי"ל כברייתא דאין מפליגין בספינה פחות משלושה ימים קודם השבת (שבת יט א) דהך ברייתא אזלא כבית שמאי ללא שרו לעשות מלאכה בערב שבת אלא בכדי שיעשו מצעוד יום, והכא הוסיף רשב"ם דאף בשבת שרי, ואע"ג דבית הלל לא שרו ליתן לנכרי אלא עם השמש אבל בשבת לא היינו משום דדמי לאמירה שבות^ב [ויעוין ברא"ש (ס"ג)

^א וכך מוצא ברא"ש (ס"ג) ובאו"ז (הל' עירובין סי' קמו) ובספר התרומה (סי' רכד) דלרשב"ם שרי ליכנס בספינה אף בשבת, אך יעוין בריטב"א (שבת יט א) דהביא שם רשב"ם דשרי ליכנס בספינה מערב שבת, והביא דהר"י האריך לדחותו ותמה ע"ד רשב"ם ד'אם כן לדבריו יהא מותר ליכנס בה בשבת דהא איהו לא עביד מידי', הרי דפשיטא ליה דמודה הרשב"ם דאסור ליכנס לספינה בשבת.

^ב וביאר המהרש"א וז"ל, התם בנותן כלי לכובס נכרי בשבת דמי לאמירה דנכרי בשבת, משא"כ הכא בספינה בנכנס בה בשבת לא דמי לאמירה דנכרי דהספינה ממילא אזלא ודו"ק עכ"ל [ובראשונים מוצא דיסוד ההיתר כלפי איסור אמירה לנכרי היינו משום דאיכא רוב גוים ואדעתא דידהו עביד] ויעוין בצ"י (סי' שלט).

דהתם אין אדם ראוי שיצא את עצמו
 שיוציאוהו עכו"ם דהא איכא טירחא
 יתירתא אצל המפליג בספינה הולכת והוא
 נראה שאינו זו ממקומו ומותר להשתמש בה
 כאשר ישתמש בציתו עכ"ל.

ולבאורה נראה מדבריו דאזיל דכל איסור
 תחומין דרבנן, ולא אסרו אלא
 הילוך דאית ביה טירחא, משא"כ בספינה
 דהאדם אינו זו ממקומו, ויש לפרש כן גם
 לשון התוס' לפנינו, דמש"כ דספינה ממילא
 אזלא ואיהו לא עביד מידי, היינו דאיהו לא
 טרח ולא עביד מידי, וצ"ג ליכא
 איסור תחומין.

עוד הביא האו"ז שם בשם הרשב"ם טעמא
 אחרינא להתיר וז"ל ועוד שהואיל
 ונעקרה הספינה ממקומה נראה כאלו אינו
 יכול לעכזה והספינה ציד רב החובל
 והמנהיגה שהוא עכו"ם צידו הוא
 להעמידה ולהוליכה עכ"ל [ואולי כוונתו
 דהוי אנוס, וס"ל דצכהאי גוונא ליכא איסור
 להכניס עצמו לאונס] ויעוין להלן
 בשיטת הרמב"ן.

ובטעמא דמילתא, לשון התוס' לפנינו
 משום דספינה ממילא אזלא
 ואיהו לא עביד מידי, וצפוטו כוונתו,
 דס"ל דגדר איסור תחומין היינו מעשה
 היציאה חוץ לתחום [ויתכן דגדרו איסור
 מלאכה, ויתכן דהוי כעין דין הולאה,
 דנאסרה הולאת גופו בגדרי תחומין
 ואכמ"ל] אך ליכא איסור בעצם המצב דגופו
 יוצא חוץ לתחום, ולהכי הכא דאיהו לא עביד
 מידי, ליכא כלל איסור תחומין, וכן נקטו
 כמה אחרו' בכוונת הרשב"ם [וש"ר דאסרי
 (הו' להלן) פליגי וסברי דהאיסור בעצם
 המצב דגופו יוצא חוץ לתחום, ולהכי אף
 כשאחר מוציאו, האדם עצמו עובר
 באיסור תחומין].

אך האור זרוע (ה' עירובין סי' קמו) העתיק
 דברי רשב"ם וז"ל כתב רבינו שמואל
 ז"ל במתני' ספינה הנכנס בה מצע"י מותר
 לילך בתוכה בשבת כו' ואם תאמר למה
 התירו חכמים להפליג בספינה בים הלא
 נמצא מציא עצמו לידי אונס ולצאת חוץ
 לתחום ולא דמי למי שהוציאוהו עכו"ם,
 איכא לתרוצי לא אחמור רבנן כל כך בספינה
 דהכא ליכא טרחא כמו בהולך ברגליו ביצשה

³ ואף דברוב משמעות הגמ' (ביצה לו ב) דשייך איסור תחומין (והפוסקים דנו בזה רק משום דיתכן דהוי בכלל תחומין למעלה מעשרה, ויעוין צ"י סי' רסו ובמג"א שם סק"ז ובסי' רמו סקי"ב ועוד, ומבואר מדברייהם דלמ"ד תחומין דאורייתא אף ברוב כן הוא) ז"ל לכא' דברוב מתייחסת היציאה טפי לרוב [ואף דבגדרי מעשה דעלמא אין הילוך דבהמה ומשאה מתייחס לרוב, והרוב ע"ג בהמה הנושאת משאוי לא חשיב מוציא את המשאוי שעליה] ולדרך האו"ז דלהלן בשם הרשב"ם ניחא צפשיטות.

דקא מסגי'א, והיינו דדיינינן את האדם כלפי הספינה, וכלפי הספינה אין האדם מהלך כלל.

ובריש דבריו כתב הרמב"ן 'שלא הלך ג' פרסאות צרגליו שהרי הילוך הספינה אינו קרוי הילוך כלל, ולכא' משמע דבזה כוונתו כעין סברת הרשב"ם (כפי המוצא באור זרוע בשמו), דאיסור תחומין הוי דוקא בהילוך צרגליו ולא בהילוך ע"י ספינה, אלא דהרמב"ן ס"ל כן גם באיסור תחומין דאורייתא [אך יתכן דגם בזה עיקר כוונת הרמב"ן כדמסיק דהאדם עצמו ניח ואינו מהלך].

עוד הוסיף הרמב"ן 'תמה על עצמך הוא יושב צרשות היחיד שלו שהספינה רשות היחיד היא גבוה עשרה ורחבה ארבעה ואתה חושש לו משום מהלך שלש פרסאות', ויתכן דכוונתו בזה למיהב טעמא אחרינא, דל"ש איסור תחומין דאורייתא כאשר האדם צחוק רשות היחיד, וכשיטת הרמב"ם בתשו' (סי' שי) דלא יתכן דיהא איסור תחומין דאורייתא חמור מאיסור הוצאה, וכיון דאיסור הוצאה דאורייתא ליכא אלא צרשות הרבים כ"ש דאיסור תחומין לא שייך אלא צרשות הרבים.

אך יתכן דכוונתו דמה"ט ודאי דדיינינן לאדם כנח במקומו, דאי לאו דהספינה חשיבא רשות צפנ"ע, יתכן דהוי דדיינינן

שיטת הרמב"ן - צעיקר הדין דבהילוך בספינה ליכא איסור תחומין, כן מצוהר גם בחידושי הרמב"ן (מג א) וז"ל יש מחזירין אחר האיסור לומר דתחומין של שנים עשר מיל דבר תורה הן וכמו שכתוב בהלכות צפרק ראשון, וכיון שכן אם הלכה ספינתן שלש פרסאות צים אסורין הם לנאת דהשתא הויא לה ספיקא דיש תחומין למעלה מעשרה ספק בשל תורה וספיקא דאורייתא לחומרא, וגם זה אינו נכון ולא ראוי לחוש, מפני שהליכתן בספינה צים צין למעלה צין למטה ודאי מותרת היא, ולא אסרו אלא ליכנס שם פחות משלשה ימים סמוך לשבת ולדבר מנה מותר אפי' צערב שבת, ואין אני קורא בזה אל ינא איש ממקומו כיון שלא הלך ג' פרסאות צרגליו שהרי הילוך הספינה אינו קרוי הילוך כלל, ותמה על עצמך הוא יושב צרשות היחיד שלו שהספינה רשות היחיד היא גבוה עשרה ורחבה ארבעה וכדאיתא צפרק הזורק ואתה חושש לו משום מהלך שלש פרסאות, איהו מינח ניח וספינה הוא דקא מסגי'א, וחצר מהלכת היא ולא אדם מהלך כלל עכ"ל.

ומבואר דצבריו טעם ההיתר משום ד'איהו מינח ניחא וספינה הוא

היינו משום איסור תחומין, ומבואר דס"ל דאיכא איסור תחומין אף היכא דנפיק ממילא, וכשיטת הנך מחזרין אחר האיסור דאייתי הרמב"ן, וכן הוכיחו האחרו' מדברי הרמב"ם בשם 'סי' שי' דשייך איסור תחומין אף בהילוך בספינה.

וכן בספר התרומה (סי' רכד) הציא בשם הר"י דפליג על מה דדימה הרשב"ם לנותן מלאכה לעכו"ם וז"ל המלאכה העכו"ם עושה אותה אבל בספינה הישראל עזמו מהלך עושה איסור שהולך חוץ לתחום עכ"ל.

וביאר האחרו', דהנך ראשונים סברי דאיסור תחומין הוא בעצם הדבר דגופו יוצא מתחומו, ולא צמעה היציאה, ולהכי אסור לאדם להניח לעכו"ם להוציא חוץ לתחום, וכ"ש דאסור להכנס לספינה שתוציאנו חוץ לתחום, ויעוין בקה"י (סי' טו)⁷.

לאדם ציחם לקרקע שתחת הספינה, דזהו מקומו של האדם, וממילא שפיר חשיב דהאדם עצמו מהלך, אך כיון דהספינה היא רשות צפנ"ע, דיינינן דהספינה היא מקומו של האדם, וכיון דכלפי הספינה האדם נייע, לא חשיב כלל מהלך, והוא הקדמה למה דסיים 'איהו מינה נייע וספינה הוא דקא מסגי'.

והנה לשיטת הרשב"ם משמע לכא' דדוקא משום דאדם אחר (דהיינו הגוי) מוליך הספינה אין האדם יוצא עובר באיסור תחומין, אך אילו הישראל עזמו מוליך הספינה יעבור אף באיסור תחומין (וימתן אף לטעמא דטירחא דאייתי האו"ו) אך לדברי הרמב"ן אף אי הישראל עזמו מנהיג את הספינה ליכא משום איסור תחומין.

שיטת הראשונים דאיכא איסור תחומין אף בנפיק ממילא - שיטת רבינו חננאל (שנת יט א) דטעם האיסור להפליג בספינה שלושת ימים קודם השבת

⁷ ועמד שם דלפ"ו נראה מדברי הרמב"ם דיסוד האיסור הוא בעצם יציאת גופו מתחומו, ולא הוא איסור בעצם המעשה, אך מאידך מהא דס"ל להרמב"ם שם דליכא איסור תחומין אלא ברשות הרבים, דודאי לא חמיר תחומין מהוצאה [ו"ל הרמב"ם שם, לא יעלה צדעת בר צד דחד יומא שיהיה בהליכה צמים אסור תחומין דאורייתא ממחנה ישראל שהוא רשות הרבים, והלא ידע שאסור הטלטול שיש בו חיוב סקילה אמרו בו המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, כן בלי ספק המהלך י"צ מיל על פני המים המועטים פטור לפי שאינו דומה למחנה ישראל, וכבר בארנו מה שחייב זה מן הגנות שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן והמהלך לוקה מן התורה, וצורא עולם עד עלינו שמעולם לא חשבנו שיתעלם זה מעיני תלמיד חכם שיהיה צריך להאריך בו זה האורך הגדול עכ"ל] משמע דגדרו כעין מלאכת הוצאה יעו"ש.

דאסור כלל להפליג בספינה בשבת, ואף בתוך התחום, והוכיחו כן מדאמרינן בשבת (קלט ב) אמרו ליה רבנן לרב אשי חזי מר האי לורבא מרבנן ורב הונא בן רבי חיון שמייה כו' אזיל ונאים במצרא ועבר להך גיסא וסייר פירי ואמר אנא למינס קמיכונינא אמר להו הערמה קאמרת הערמה צדרבנן היא ולורבא מרבנן לא אחי למיעבד לכתחילה, אלמא דאסור להכנס בספינה לכתחילה בשבת, ולא שרי אלא ע"י הערמה וללורבא מרבנן.

ועוד הוכיחו הריב"ז א והרא"ש כן מדברי הירושלמי (פ"א דשבת ה"ה) אין מפרישין לים הגדול לא בערב שבת ולא בחמישי בשבת, בית שמאי אוסרים אפי' צרביעי ובית הלל מתירין, והרי הא דנקיט ת"ק ערב שבת ואף דאיהו אסר גס בחמישי בשבת, ע"כ לאשמועינן כחן דבית הלל מתירין אף בערב שבת, וממילא מדלא נקט בשבת שמע מינה דבהא אף בית הלל אסרי.

ובטעמא דמילתא ביארו הריב"ז א (בחוס') והרא"ש דהוי בכלל גזירה דאין שטין על פני המים שמא יעשה חצית של שייטין (בינה לו ב) אי נמי גזירה שמא ינהיג הספינה ד' אמות בכרמלית [ומשמע דמסברא לא הוי נקטי דהוי בכלל איסורא דאין שטין על פני המים, דבפשוטו היינו דוקא שט על פני המים ממש ולא במהלך בספינה (ובפשוטו נראה דזהו טעמא דרשב"ס

ובפשוטו היה נראה דלהנך ראשונים איכא צוה איסור תחומין מדאורייתא [לשיטת דאף לדידן תחומין ד"ב מיל דאורייתא] אך בשו"ת המהרי"ק (סי' מה) כתב וז"ל נראה דאפי' יש תחומין למעלה מעשרה איכא למישרי היכא דהפליג ג' ימים תחומין דרבנן, דאפילו למ"ד תחומין דאורייתא הני מילי היכא שהוא מהלך צרגליו, אבל צוה דלאו מידי עביד אלא מיא ממטו ליה לספינה או הנכרים המלחים פשיטא דליכא איסורא דאורייתא, דעד כאן לא קמיפלגי כל הפוסקים על רבינו שמואל דמתיר ליכנס בספינה אלא דווקא לענין דרבנן אבל דאורייתא מודה דליכא איסור כו' עכ"ל יעוין שם.

ולכאורה לשיטת הרמב"ן (יו ב, מג א) דלמ"ד תחומין דאורייתא אף תחומין דכלים הוו דאורייתא, ע"כ חזינן דגדר איסור תחומין היינו מעשה היציאה, ולא עגס מנצב יציאת האדם ממקומו, דלכאורה בכלים ל"ש הך גדר (ויעוין באבני נור סי' שז סק"י) ויתכן דס"ל למהרי"ק דתחומי כלים דאורייתא, ולהכי פשיט"ל דאף לסוצרים דאיכא איסור תחומין ביציאה ממילא היינו מדרבנן בעלמא, אך מודו דאיסור תחומין דאורייתא הוי דוקא ציולא ע"י מעשה.]

שיטת תוס' והרא"ש - התוס' והרא"ש בסוגין השיגו ע"ד רשב"ס, וסברי

ללא חייש לזה) אלא דכיון דצשצת (קלט צ) מוכח דאסיר הוכרחו לחדש דהוי בכלל דינא דאין שטין, או דאיכא גזירה שמא ינהיג הספינה ד' אמות בצכרמלית¹] וכ"כ האו"ז (הל' עירובין סי' קמו) וכמה ראשונים בשם ר"י.

רק שיטת רי"צ"א דאסר רק מדין אין שטין או גזירה דשמא יוליך בצכרמלית, ויעוין צקו"ד תוס' צשס ר"י.]

פלוגתת רשב"ם ותוס' אי שרי להלך בצולה - התוס' הביאו צשס

רשב"ם, דאף דמותר ליכנס בצפינה אף צשצת, מ"מ צכהאי גוונא דנכנס צשצת אין לו אלא ד' אמות, ורק צנכנס מערב שצת מהלך את כולה, והתוס' השיגו ע"ד רשב"ם, דאף צנכנס צשצת שרי להלך צכולה, דקי"ל כרצ דפסק כרבן גמליאל אף צדיר וסהר כו' ודלא כרבנו חננאל.

ומסתימת דצריהם ללא דחו דצרי רשב"ם דאיכא נמי משום איסור תחומין, משמע צפשוטו דצזה מודו לדצרי רשב"ם, ואף די"ל דכיון דצלא"ה אסרי אף צתוך התחום לא הוצרכו לאיסור תחומין, אך למצואר להלן צשיטת התוס' והרא"ש, דצנכנס לצפינה מערב שצת ולא ילא מודו דשרי להפליג, הרי איכא נפק"מ צכה"ג אי שרי אף לצאת חוץ לתחום, ומדלא השיגו צזה ע"ד רשב"ם, משמע לכאורה דמודו דליכא צכה"ג איסור תחומין [ומ"מ צספר התרומה (סי' רכד) הביא דעת רבו, הוא הר"י הזקן צעל התוס', דאסר גם משום תחומין, אך התוס' דידן הביאו צהך עניינא

ומשמע צפשוטו מדצרי תוס' דפירשו טעמא דרשב"ם דצצירא ליה כרבנו חננאל דפסק הלכתא דשמואל דאסר צדיר וסהר, וכן הוא צתוס' רצנו פרץ צשעת הרשב"ם.

והב"י (סי' תה) נקט דמודה הרשב"ם דהלכתא כרצ, אלא דס"ל כשיטת

¹ ומשמע דלדרך זו נקטי אליצא דאמת דצספינה ל"ש כלל איסורא דאין שטין, ולכאו" נפק"מ אי שרי להלך צספינה על פני המים שצרשות היחיד.

¹ והא דצנכנס לצפינה מצעוד יוס שרי להפליג אף צשצת, ולכמה ראשונים סגי דקנה צציתה וצכה"ג שרי אף לצאת ולחזור ולנכנס בצפינה, ולא אסרינן מהנהך טעמי, ציאר האור זרוע (שס) ד'היכא שקנה צציתה מצין השמשות איכא הכירה טובא וליכא למיחש כולי האי, והמג"א (סי' רמח סקי"א וסי' שלט סקי"ג) ציאר דכיון דקנה צציתה נעשית צציתו ותו לא הוי כשט (ויעוין עוד צגו"צ"ת או"ח סי' מט) וצתשו' צצ יעקב (סי' טז) השיג דהך טעמא כתב הב"י רק לצאר הא דליכא איסור תחומין, יעו"ש שצידד דליכא כלל איסור דנראה כשט בצפינה, וסוגיא דשצת (קלט צ) כתב שס דלדידן היינו משום דנהנה ממלכת עכו"ם, ושס (צתשו' הר"ר גצריאל די"ז ע"ד) כתב דליכא איסורא דאין שטין אלא צעובר מצד לזה וכיוצ"צ דאפשר לשוט ואיכא למיחש שמא יעשה חצית של שייטין, משא"כ צהולך בצפינה, וכן הסכים החת"ס (ח"ו סי' לו).

ד' אמות חדשות, וכן תמה הגר"א (סי' תה ס"ק יא) [ויש שתי' דלה"נ כוונת הרשב"ם לאסור דוקא כשעמדה, וניחא טפי להנך שיטות דכל שעמדה שעה אחת נאסר (ע' משנת לעיל)].

בשיטת התוס' - התוס' השיגו ע"ד רשב"ם וסברי דאף בנכנס בשבת מהלך את כולה כיון דקי"ל כרז, ואע"ג דשיטת התוס' גופייהו דאסור להכנס בספינה, אך הרי שיטת תוס' (כט א) דאף ביצא לדעת ונכנס לדיר וספר מהלך את כולן, וצביאור הגר"א (סי' תה סקי"א) זיין בזה לדברי התוס' אלו יעו"ש [והאחרו' כתבו עוד, דיתכן דאף לדעת האוסרים ביצא לדעת, היינו דוקא היכא דהאיסור מחמת תחומין, אך הכא דלריצ"א והרא"ש יסוד האיסור משום דינא דאין שטין על פני המים או מגזירה שמה יוליך הספינה בכרמלית, יתכן דלא חשיב ביצא לדעת באיסור, מיהו שיטת הר"י גופיה (הו' בספר התרומה סי' רכד) דבמהלך בספינה חוץ לתחום איכא נמי משום איסור תחומין, וריהטת תוס' הכא דמה שהתירו להלך את כולה דלא כרשב"ם אחי אף כשיטת ר"י].

אך לקמן שם (סקי"ז) הוכיח הגר"א מדברי התוס' אלו, דנכנס לספינה חשיב ביצא שלא לדעת (ודלא כמגן אברהם שם סק"ז) מדדחו דברי רשב"ם והתירו להלך בכולה, ונקט בדעת תוס' דנכנס לספינה חשיב

הרמב"ם והרמב"ן דינא לדעת ונכנס בדיר וספר לית ליה אלא ד' אמות, וסבירא ליה לרשב"ם דאף דשרי ליכנס בספינה בשבת (לשיטתו) מ"מ חשיב כיוצא לדעת, ויעוין צביאור הגר"א שם [ונראה דהצ"י אחי ליישב קושית התוס' על רשב"ם, דודאי מסתברא דמודה רשב"ם דהלכתא כרז כשיטת רוב ככל הראשונים, אלא דאעפ"כ אסר משום דהוי כיוצא לדעת].

ויעוין במאירי (מג סע"א) שכתב וז"ל נמצא לדעת הפוסקין יש תחומין למעלה מעשרה שאם הוא בין השמשות בספינה צורך הים קנה שם שציתה אף למעלה מעשרה ובלבד בעומדת, וכשמהלך אח"כ חוץ לתחום אף למעלה מעשרה נמצא יוצא חוץ לתחום, ואף על פי שמ"מ אין הלוכו נאסר לו שהרי אינו מהלך ברגליו, מ"מ הרי הוא כהוציאוהו עכו"ם ונאסר שלא לזוז מארבעת אמותיו ואפי' חזר שהרי מ"מ לדעתו הוא עכ"ל, ומצאור כדנקט הצ"י, דאף דסבירא ליה למאירי דאין הגברא עובר באיסור תחומין כיון שאינו מהלך ברגליו, מ"מ דינו כיוצא לדעת [ויעוין עוד להלן מדברי הר"ן בשבת].

אך בעיקר דברי רשב"ם (לצ' הדרכים) תמהו האחרו', דהא מסקינן דמהלכת כולי עלמא לא פליגי, ובפשוטו בזה ודאי דאף ביצא לדעת שרי, דהא יסוד ההיתר משום דלא קני שציתה או משום דכל שעה אית ליה

בשבת 'כו' או' הן נכנסין בה', וזוהי אסרו התוס' והרא"ש כיון דסוף סוף מפליגין הן בשבת, אך היכא דלא יאזכור כלל מן הספינה, מודו תוס' הרא"ש דליכא איסור [מיהו מדהוסיף הרא"ש (בפסקיו הכא) 'כיון דאין הספינה זזה משם עד למחר' משמע לכאור' דדוקא היכא דהתחילה לזוז ולהפליג מערב שבת שרי, ודלא כדמשמע מהמשך לשונו 'ואז הם נכנסין בה'].

ובן נקט הב"י (סי' רמח) דדעת התוס' והרא"ש דלא אסרו אלא היכא דינא מן הספינה, והביא דכן כתב הרא"ש להדיא בתשו' (כלל כ"ג סי' צ) וז"ל אסור לפרוש מהיבשה לספינה בשבת אף אם קדש ואכל בתוך הספינה וינא אחר כך לחוץ דנמנא שמפליג בשבת מן היבשה אל הים, אלא יכנס אל הספינה מצעוד יום ולא ינא אחר כך עכ"ל, וכתב דכן משמע עוד מדברי הרשב"א בתשו' יעו"ש, ובטעמא דמילתא ביאר הב"י שם וז"ל דכיון שאינו נכנס עכשיו

כיונא שלא לדעת, וז"ל ור"י סבירא ליה דהוי כיונא שלא לדעת כמו שכתב רשב"ס שם דספינה ממילא אזלא כו' עכ"ל¹.

פלוגתת הראשונים בדין הפלגה בשבת
 "כתבו תוס' וז"ל אומר ר"י דאותן בני אדם שמדליקין נרות בספינה בערב שבת ואוכלין שם וסומכין על כך להפליג בספינה בשבת לא שפיר עבדי דסוף סוף הם מפליגין בשבת, וכ"כ הרא"ש (סי' ג) וז"ל יש שנוהגין שמתקנין סעודתן בספינה מערב שבת ומדליקין בה נרות לקנות שם שבתה, וסומכין על זה ליכנס בה בשבת ולהפליג, ואין בזה תועלת של כלום דכיון דאין הספינה זזה משם עד למחר ואז הם נכנסין בה הרי הן מפליגין בספינה בשבת עכ"ל.

ובפשוטו משמע דאותן בני אדם היו יוצאין מן הספינה לאחר אכילתן [ויעוין להלן אי שהו בספינה בזמן צין השמשות] וחזרין ונכנסין בה למחר, וכן נראה להדיא מלשון הרא"ש 'סומכין על זה ליכנס בה

¹ ועמדר דהוא סותר לכאור' לדברי הגר"א (בסקי"א) דליין אהך דינא לדברי תוס' דאף בינא לדעת שרי, אך באמת יעו"ש (בסקי"א) דהגר"א העתיק דברי הב"י וז"ל הגר"א שם, וכתב בית יוסף אצל תוספות פליגי על זה שם שכתבו ומה שפירש רשב"ס כו' עכ"ל וע"ז זיין הגר"א דבאמת כן כתבו התוס' להדיא לעיל (כט א), ומ"מ הגר"א גופיה נקט (בסקי"ב) דשיטת תוס' דנכנס לספינה דינו כיונא שלא לדעת, ונראה דטעמו, דאם איתא דסבירא דהוי כיונא לדעת, אמאי דחו בפשיטות דברי רשב"ס, ונהי דאינהו נקטו (לעיל כט א) דאף יוצא לדעת שרי, אך לא הוכיחו כן כלל (ואדרבה לעיל שם כתבו כן רק צמי' הב", ואף דליכא הכרח דמי' קמא פליג בזה) ודילמא רשב"ס פליג בזה גופא (וכדנקט באמת הב"י וכנ"ל) וע"כ דהתוס' פשיטא להו דנכנס לספינה חשיב כיונא שלא לדעת, ולהכי הוי פשיטא להו דטעמא דהרשב"ס משום דפסק כשמואל, וזוהי האריכו לדחות דקי"ל כרב.

מיהו תוס' דידן (בסה"ד) כתבו וז"ל ליכנס בקרון כו' אומר ר"י דאפילו ליכנס בו בערב שבת אסור דדוקא בספינה שרי ליכנס בערב שבת, אבל הכא כיון דאפשר לו לירד אסור מיהו בספינה אין לו להחמיר אפילו נזדמן לו יבשה שיכול לירד לא פלוג רבנן בספינה עכ"ל, ולכאורה משמע דמודה ר"י דשרי ליכנס בספינה בערב שבת, ודוחק לפרש כוונתו קודם ג' ימים ולהא קרי ערב שבת.

ויעוין בציפור הגר"א (סי' רמח סקי"א) וז"ל להלכה נראה דאסור ועתוס' בפ"ד דערובין מ"ג א' ד"ה הלכה כו' עכ"ל.

בשיטת היש נוהגין - הנה בשיטת הנך יש נוהגין, הוא כשיטת הבה"ג הוצא בטור (סי' רמח) וז"ל ובה"ג כתב אם קנה שציתה בספינה מערב שבת מותר ליכנס בה אפילו בשבת עכ"ל, והב"י (סס) הביא בשם מהר"י אבוהב דדעת בה"ג כדעת רשב"ם, והב"י השיג דלא משמע כן מסתימת התוספות והרא"ש דלא הזכירו דשיטת בה"ג כרשב"ם, ויעו"ש דכוונת הבה"ג בגוונא דליכא איסור תחומין ובגוונא דליכא ביטול עונג שבת, דל"ש דינא דאין מפליגין קודם לשבת ג' יום.

אך הסמ"ג (לאוין סה) כתב וז"ל מה שפסק רבינו שמואל כדברי הלכות גדולות (ף יז, א) שפסקו כל היכא דקנה שציתה מחולא

לחוכה שכבר היה שם מצעוד יום לא מיקרי מפליג דאיהו לאו מידי עביד עכ"ל.

אך בספר התרומה (סי' רכה) הביא שיטת הר"י (יעו"ש סי' רכד) דאסור אף אם מפליג מערב שבת, כל דהוא ג' ימים קודם השבת, וז"ל הלכך אסור ליכנס אפי' ללכת כל שהוא בספינה כדאמר פרק תולין האי נורבא מרבנן דנייס במצרא ואזיל לאידך גיסא וסייר פירי וקאמר ליה דרך הערמה שרי הא בהדיא אסור, וטעמא הוי דנראה כשט דאסור גזירה שמא יהיה עושה חצית של שייטין או גזירה שלא ינהיגנה הוא עצמו ויוליכנה ד' אמות דרך המים שהן כרמלית, וא"כ אף מערב שבת אסור ליכנס בספינה אם סבור ללכת בתוכה בשבת דנראה כשט, ועוד משום דהולך חוץ לתחום, לכך נריך ליכנס בספינה ג' ימים או בעת שיכול לעבור קודם שבת כדתניא אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת ואז אפי' הוא בתוכה בשבת אין בכך כלום ולא החמירו כ"כ עכ"ל.

ויעוין עוד בטור (סי' רמח) וז"ל בה"ג כתב אם קנה שציתה בספינה מערב שבת מותר ליכנס בה אפילו בשבת, ור"י אסר ה' כל אפילו בחוץ התחום מפני שהוא נראה שט על פני המים שהוא אסור עכ"ל, ומדנקיט אסר הכל, משמע לכאור' דלשיטת הר"י אסור אפילו בנכנס לספינה מערב שבת.

שולחן ומדליקין את הנרות לקנות שם שציתה, ואחר כך חוזרין ונכנסין לה בשבת, ועושין כך מפני שהספינה עתידה לזאת בשבת חוץ לתחום ויהא אסור לזוז בתוכה מד' אמות שלו לפי שלא שבת באויר מחיצות מצעוד יום ואף על גב דקי"ל דהלכה כר"ג דמהלך את כולה אפי' צדיר וסהר אף על גב דלח שבת באויר מחיצות הני מילי בנתנוהו נכרים צדיר וסהר דאניס הא לדעת לא עשאום כארבע אמות, אבל כיון שנכנס לה מערב שבת נעשה כמערב צרגליו ואומר כאן תהיה שציתתי וכיון דקונה שם שציתה שובת באויר מחיצות מצעוד יום הוא ומהלך את כולה דכד' אמות היא אללו עכ"ל.

ויעוין בשבלי הלקט (סי' קיא) דהביא הך מנהג, ותמה דמדוע הוצרכו לקדש ולאכול, הא לקניית שציתה מצי לערב צרגליו^א, וכן תמה הצ"י (שם) וכתב אפשר

שפיר דמי למיתב זה בשבת ארסגי, אין נראה לרבינו יצחק דהא אסרי מערב שבת אם לא מצור לציידן עכ"ל, ומבואר כדברי מהר"י אבוהב, דהצה"ג ורשב"ם אזלי בהדא שיטתא [אולם מסתימת ש"ר משמע לכאור' דרשב"ם שרי ליכנס בספינה בשבת אף בלא קנה זה שציתה מצעוד יום].

וז"ל הצה"ג (הל' שבת עמ' קיח) ומאן דאיתיה בספינה בשבתא כו' כל היכא דקנה ליה שציתא בספינתא מחולא, שפיר דמי מיתב זה בשבתא וסגויי, מה לי מצעוד יום מה לי שלשה ימים קודם לשבת, הלכך שפיר דמי עכ"ל^ב.

ומבואר כדברי הצה"ג, דמ"מ לא שרי אלא היכא דקנה שציתה בספינה מצעוד יום, והר"ן צפ"ק דשבת (ו' ז מדפה"ר) כתב וז"ל נוהגין עכשיו שמתכנסין לתוך הספינה מערב שבת ומסדרים שם

^א ויעוין עוד בשבלי הלקט (סי' קיא) דהביא בשם רבינו ישעיה כשיטת הרשב"ם ושכן כתב זה"א וז"ל רבינו ישעיה וז"ל כתב דהא מתניתין דאין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת אליבא דבית שמאי היא דאמרי אסור להתחיל במלאכה אלא אם כן יכול לגומרה מצעוד יום, והכא כיון דאינו מפליג אלא לימים רבים צריך להתחיל ג' ימים קודם השבת שלא יראה שעל דעת לילך בשבת נכנס שם, אבל בית הלל שרי אפי' במלאכות גמורות עם השמש כל שכן בזה שאין בו שום מלאכה אלא שנראה כעושה חפציו בשבת, וכיון דבית הלל פליגי עלי' בודאי דלית הלכתא כי הא מתניתא, אלא אפי' לא נכנס זה אלא עם השמש מותר, וכן כתב גם בעל הלכות גדולות כל היכא דקנה ליה שציתא מחולא שפיר דמי למיתב זה בשבתא וסגויי זה מה לי מצעוד יום מה לי שלשה ימים קודם השבת הילכך שפיר דמי עכ"ל.

^ב וז"ל מנאחתי, מה שנהגו ליכנס בתוך הספינה מצעוד יום ערב שבת כשדעתו להפליג למחר ונהגו לקדש זה ולאכל שם לא ידענא אמאי דכיון דהוא גופיה ישנו שם בשעה שקדש היום בלא אכילה ובלא קידוש נמי קני שציתה כדתנן צפ" בלל מערבין כ"ד עושה מוליכו בראשון וכו' ופי' רבינו שלמה וז"ל בשמעתא נתנו

רש"ז"ס, דמשמע מדצרי הראשונים דהתיר להכנס בספינה בכל גוונא].

אולם מדצרי הר"ן נראה, דלענין ע"ס ההיתר ליכנס בספינה לא צעינן קניית שביתה, אלא דבלא"ה היו אסורין לנצח מד' אמותיהן כדין יוצא לדעת [והוא כדהוצא לעיל מדצרי המאירי, דאף דליכא איסור תחומין בספינה כיון דנפיק ממילא, מ"מ חשיב כיוצא לדעת דאסור לנצח מד' אמות] ואם גם כוונת ה"ג כן, הרי שיטת הרש"ז"ס היא ממש כשיטת ה"ג, דאף דצרי ליכנס בספינה בשבת, מ"מ אסור לנצח מד' אמות כדין יוצא לדעת (ויעוין לעיל דהסמ"ג השווה שיטת הרש"ז"ס לשיטת ה"ג).

והרא"ש (ס"ג) כתב וז"ל יש שנוהגין שמתקנין סעודתן בספינה מערב שבת ומדליקין בה נרות לקנות שם שביתה וסומכין על זה ליכנס בה בשבת ולהפליג, ואין בזה תועלת של כלום דכיון דאין הספינה זזה משם עד למחר ואז הם נכנסין בה הרי הן מפליגין בספינה בשבת, ולענין קנין שביתה כדי להלך את כולה דצרי אינהו דאסור לא מהני מידי דמה קניית

שעושין כן כדי לפרסם שקנו שם שביתה אצל אין הכי נמי דבלא קידוש נמי שרי (והעמק במשנ"ב שם סקכ"ד) והצי"א דכן מבואר בהג"א אי אפשר לקנות שביתה בספינה בשום ענין אם לא שיכנס בה בעלמו קודם ציין השמשות וישב שם ציין השמשות ולאחר ציין השמשות ילך לציתו ויאכל כו'.

והא"ר (סקי"א) לידד (בצי"א"ד הלוש) ליישב דהנך אינשי היו נכנסים לספינה קודם שקדש היום, והיו מקבלים עליהן תוספת שבת, ולהכי היו צריכים לקדש בספינה דרק בכה"ג חיילא תוספת שבת לגמרי (כ"צ וממילא היו צריכים לאכול מדין קידוש במקום סעודה).

ביאור שיטת היש נוהגין - הנה מצינו ב' טעמים בשיטת היש נוהגין, אמאי הוצרכו לקנות שביתה בספינה מערב שבת, דמלשון ה"ג משמע דכל ע"ס ההיתר להכנס בספינה בשבת היינו רק משום דקנה שביתה מערב שבת (ויעוין להלן בגדר ההיתר), אך בלא"ה מודה דאסור ליכנס בספינה בשבת [ולכא"ו לפ"ז הוא דלא כשיטת

באילן וכו' דמייחתינן לה התם דעל ידי שלוחו קאמר דאיהו גופיה בלא פת קני ליה שביתה כיון דהתם יתיב קדיש עליה יומא וכן עיקר כדאמר' בשילהי פירקא אמר רב יהודה עירב צרגליו צראשון מערב צרגליו וכו'. הלכך כיון דשבת באויר מחילות מצעוד יום יכול לחזור לציתו וליכנס בה בשבת ולהפליג חוץ לתחום ולטלטל בכלא דהוי ליה כד' אמות כדקיימא לן בריש מי שהוציאהו צרבן גמליאל בספינה לכוליה עלמא וטעמא מפרש התם רבא הואיל ושבת באויר מחילות מצעוד יום עכ"ל.

לדעת, ס"ל להרא"ש ללא מהניא הך תקנתא מידי.

ולבאורה כוונת הרא"ש להקשות, דקניית השביתה מתייחסת למקום שתחת הספינה ולא לחלל הספינה עצמה, ואי"ז ענין להא דשרי שמואל בספינה משום דשבת באויר מחיצות מצעוד יום, דהתם הוי מהיתירא דדיר וספר דכולי ביתא כד' אמות, אלא דס"ל לשמואל דהיינו דוקא בשבת באויר מחיצות מצעוד יום, אך הכא דחשיב יצא לדעת וליכא היתירא דדיר וספר, אלא אחינן עלה משום קניית שביתה, צוה פליג הרא"ש דכיון שהספינה נוסעת והולכת משום ויוצאת חוץ לתחום, לא מהניא כלל הך קניית שביתה, דצמקום שנמצאת הספינה השתא לא קנו שביתה כלל [ו"ז"ל הג"א (שם) נראה למור"ם דאין שייך צוה

שביתה שייך בספינה מאחר שנוסעת משם והולכת חוץ לתחום עכ"ל, ומשמע דהנך י"ש נוהגין הוצרכו לקניית שביתה הן לענין להתיר עצם ההפלגה, והן לענין להתיר להלך את כולה.

והרא"ש השיג בתרתי, דלענין להתיר להפליג, כיון דצפועל חוזרין ונכנסין לספינה בשבת, והרי היא מפלגת בשבת, אכתי חשיבי מפליגין בשבת ואסור [ובפשוטו היינו מדינא דאין שטין על פני המים, יעוין לעיל צשיטת הרא"ש צוה].

ואילו לענין להלך את כולה, נראה מדברי הרא"ש דאיהו גופיה ס"ל דבלאו הכי שרי, דס"ל דהיתירא דדיר וספר הוי אף ביצא לדעת, אלא דלדידהו דאסרי ביצא

וכן דקדק הב"י (סי' תה) ו"ל משמע קצת דאיהו זכרונו לצרכה שרי להלך את כולה אף על פי שלא שבת בתוכה עכ"ל, והוא כשיטת התוס' (כט א) ואף דהרא"ש גופיה (ס"א) הביא דברי המהר"ם דביצא לדעת וחזרו לעירו מהלך את כולה כיון דשבת צוה מצעוד יום, ומשמע דהכי ס"ל, ולכא"ו אי סבירא ליה דיוצא לדעת ונכנס לדיר וספר מהלך את כולן, קשה אמאי דוקא בחזר לעירו ששבת צוה מצעוד יום, וביארו צוה, ד"ל דמייירי בעיר שאינה מוקפת מחיצות, דס"ל (בסי' י') כתוס' (מו"ז) דליכא היתירא דדיר וספר, ומ"מ בחזר לעירו ששבת צוה שרי [ויעוין לעיל פלוגתת האחרו' צוה בדעת המהר"ם, ולדרך זו מוכרת מדברי הרא"ש דדינא דמהר"ם הוי אף בעיר שאינה מוקפת מחיצות].

מיהו יתכן עוד דבכל יצא לדעת ס"ל להרא"ש כשיטת הרמב"ם והרמב"ן דליכא היתירא דד' אמות, והא דנקיט הכא דשרי, היינו משום דס"ל דמדין תחומין ליכא איסור להפליג בספינה, דצוה מודה לסברת רשב"ם וכדנתבאר לעיל, ולא אסר להפליג אלא מדינא דאין שטין על פני המים, ולהכי ס"ל דדינו כיצא שלא לדעת [ולפ"ז שוב יש לפרש דברי המהר"ם כפשטן ודלא ככל הנ"ל] אלא דלמאי דאסרי אינהו דבלא קניית שביתה דינו כיצא לדעת, פליג הרא"ש ללא מהניא הך תקנתא מידי.

ומלשון הצ"י משמע דהא דבעינן קניית שבייתה היינו לסלק איסור תחומין, אך מדברי המג"א (סי' רמח סקי"א וסי' שלט סקי"ג) נראה דהך סברא ד'כשנכנס זה בשבת אינו אלא כנכנס לתוך ביתו' מהניא גם כלפי איסורא דאין שטין על פני המים, וכ"ה בנוב"י (תניינא או"ח סי' מט).

ובתשו' שב יעקב (סי' טו) השיג ע"ד המגן אברהם, וכתב דהך טעמא נאמר רק כלפי איסור תחומין, ויעו"ש מש"כ בזה דליכא משום דינא דאין שטין על פני המים [ובתשו' הר"ר גבריאל שהוצאה בשב יעקב שם (די"ז ע"ד) ביאר הא דליכא משום אין שטין על פני המים דליכא איסור שט אלא 'אם אינו מפליג למרחוק כי אם מקצה אל קצה כמו שבדל דהאי מרבנן כו' וצוה שייך שיטוט מעבר לשני בלי ספינה ויעשה חצית של שייטין משא"כ במפליג בספינה לא שייך איסורא הנ"ל כלל' עכ"ל, וכן הסכים החת"ס (ח"ו סי' לו) וז"ל לא גזרו שט אלא בעובר במעברת מעבר זה לעבר הנהר דכן דרך לשוט, אבל בספינה הנוסע ממקום למקום אין דרך לשוט כל כך ע"כ לא גזרו בזה כנלע"ד עכ"ל].

פלוגתת רשב"ם ור"י בקרון - התוס' והראשונים הציאו דתחילה התיר רשב"ם ליכנס אף בקרון בשבת ואף דנכרי מוליכו חוץ לתחום, ובפשוטו משמע דהיינו אף בקרון ההולך ע"י בהמה (והנכרי מנהיג

קניית שבייתה אפילו להלך את כולה צמה שמניח סעודתו לשם כיון שנסעה משם עכ"ל].

ובדעת הנך יש נוהגים, נראה דסברי דקניית השבייתה מתייחסת לספינה עצמה, ויעוין ברש"י ובתוס' (לד א) דלכא' תלי צב' הדרכים התם, אי מקום שבייתה נקבע לפי קרקע עולם או לפי מקום שבייתה ממש (עכ"פ היכא דנתרחק טפי מד' אמות יעו"ש) ויעוין בחזו"א (סי' פ' לדמ"ב ע"ב).

בגדר היתירא דקניית שבייתה -
משמעות הבה"ג דעיקר ההיתר להפליג בשבת היינו דוקא היכא דקנה שבייתה, ויעוין צב"י (שם) דביאר וז"ל מתוך דברי התוספות והרא"ש משמע לי שטעם בה"ג הוא מפני שאם נכנס זה בשבת בלי קניית שבייתה כשהיא מפלגת בשבת נראה כיוצא חוץ לתחום, אבל כשקנה זה שבייתה כשנכנס זה בשבת אינו אלא כנכנס לתוך ביתו, ואם אחר כך תפליג חוץ לתחום לית לן זה כיון שאינו עושה שום מעשה ביציאתו חוץ לתחום, והם מקשים עליו דסוף סוף הם מפליגין בשבת כלומר שכיון שהם נכנסין זה בשבת הרי הם עושים מעשה על דעת להפליג בשבת וכי קנו שם שבייתה מאי הוי עכ"ל.

ובשם ר"י הציאו תוס', דאסר ליכנס בקרון
 אף בערב שבת 'דדוקא צספינה שרי
 ליכנס בערב שבת אבל הכא כיון דאפשר לו
 לירד אסור, מיהו צספינה אין לו להחמיר
 אפילו נזדמן לו יצשה שיכול לירד לא פלוג
 רבנן צספינה', ומשמע מדברי תוס' דידן
 דרשב"ם גופיה לאחר חזרה לא אסר אלא
 בשבת עלמא [ומ"מ מדסיימו דכשצמה
 מנהגת הקרון פשיטא דאסור, משמע דלא
 שרי רשב"ם אלא בקרון הנמשך ע"י אדם
 (ריקשה) אך מדברי הג' מרדכי דתמיהו רק
 היאך ס"ד דרשב"ם להתיר, משמע דלמאי
 דהדר ציה אסר אף בערב שבת].

והעיר המהרש"א דלכאורה דמהנך טעמי
 דהרשב"ם דשמא יפגעו צו לסטים
 או ישכח וירד יש לאסור אף בערב שבת, ותי'
 דיתכן דצהנך טעמי דהו חששא צעלמא לא
 אסרו צנכנס צהיתר בערב שבת.

הצמה) והתוס' כתבו דצכה"ג פשיטא
 דאסור מדין משתמש בצעלי חיים.

ובדעת הרשב"ם ציאר צהג' מרדכי (סי'
 חקנה) די"ל דצצירא ליה דהוי
 כלידי צדדים, וז"ל וא"ת ורשב"ם איך סלקא
 דעתיה ללכת בקרון בשבת והא משתמש
 בצעלי חיים, וי"ל הא פסקינן פרק מי
 שהחשיך צדדין אסורינ צידי צדדין מותרין,
 ודופני הצמה ה"ל צדדין דאציי אשכחיה
 לרבא דקא משפשף לצריה אגצא דחמרא
 אמר ליה והא משתמש מר בצעלי חיים א"ל
 צדדין נינהו וכו' וידות הקרון הנסמך על
 דופני צמה ה"ל צידי צדדין עכ"ל.

אך כתבו תוס' והראשונים דהדר ציה
 רשב"ם ואסר שמא יפגעו צו ליסטים או
 ישכח וירד ואין לו אלא ד' אמות.